

ESKİ AHİT'İN İLK (?) YUNANCA ÇEVİRİSİ: SEPTUAGİNT (LXX)**Pınar SERDAR DİNÇER*****Öz**

LXX şeklinde gösterilen ve Latince "yetmiş" anlamına gelen "Septuagint" genel olarak Tanah'ın Yunanca çevirisi olarak bilinmektedir. Septuagint hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar için kutsaldır. Diaspora Yahudileri fetih sırasında ve sonrasında hala tartışmasız Yahudi iken, yeni bir dil olan Ortak Dil (Koine / H Koivῆ) 'in doğuşuyla birlikte Yahudilik tamamen yeni bir biçim almaya başladı. Septuagint'in Diaspora Yahudilerinin hayatına girmesiyle birlikte hakkında pek çok spekülasyonlar yapılmıştır. Septuagint'in yaratılmasıyla ilgili hikayeler ve Yeni Ahit yazarları tarafından kullanımı araştırmacıların bu eski metinle ilgili sorularına yol açmıştır. Bu çalışma üç başlık altında toplanmıştır. İlk olarak, Septuagint'in kökenine ilişkin tarihsel kanıtların neler olduğu ve Septuagint'in tarihlenmesi, üretim yeri ve yaratılışı hakkındaki tartışmalar ele alınmıştır. Bununla birlikte Septuagint ile ilgili eldeki tek kanıt pseudoepigrafik Aristeas Mektubu (Philokratos Mektubu) üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm Septuagint'in çevirileri ve sürümleri hakkındadır. Son olarak Yahudi ve Hıristiyan toplumlarının Septuagint'e bakışı irdelenmiştir. Çalışma, bu temel soruların her birine verilen yanıtları kesin olarak kanıtlamaya çalışmamakla birlikte, Septuagint uzmanlarının

Anahtar Kelimeler: Septuagint, LXX, Eski Ahit, Yahudilik

THE FIRST (?) GREEK TRANSLATION OF THE OLD TESTAMENT: THE SEPTUAGINT (LXX)**Abstract**

Shown as LXX and meaning "seventy" in Latin, "Septuagint" generally refers to Greek translation of Tanakh. Septuagint is considered holy both for the Jewish and Christians. While Diasporic Jews were still inarguably Jewish during the conquest and later on; with the emergence of the Common Tongue (Koine / H Koivῆ), which was a new language, the concept of Judaism gained a totally new shape. There were several speculations risen with the inclusion of Septuagint into the lives of Diasporic Jews. Stories about the creation of Septuagint and its usage by the New Testament authors led the researchers to raise questions related to the old text. The study is three-layered. First, the debates on the identification of historical evidences pertaining to the roots of Septuagint, its date, location of production, and composition were handled. Along with that, the pseudo-epigraphical Letter of Aristeas (Letter of Philokratos) was dwelled on, which is the only evidence in hand for the Septuagint. The second part is based upon the translations and versions of

* Dr. Öğrt Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, pinar.serdar@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4152-6327>

Septuagint. Lastly, the opinions of Jewish and Christian communities on the Septuagint were analyzed. The study seeks to provide an explanation for the marked opinions of Septuagint specialists, as well as analyzing their findings, without an attempt to prove each answer asserted for these main subjects.

Keywords: *Septuagint, LXX, Old Testament, Judais*

Giriş

Hristiyanlar için Kutsal Kitap iki bölümden oluşur: Eski ve Yeni Ahit. Eski Ahit aynı zamanda Yahudilerin Kutsal Kitabıdır. Ancak Yahudiler, "Eski Ahit" terimini kullanmazlar, çünkü Yahudiler Eski Ahit'i başa alacak bir Yeni Ahit tanımazlar. Hristiyan inancına göre ise, Eski Ahit sadece Yeni Ahit'te sonuca varılan bir hikâyeyi anlatır. Hikâyenin sonunu anlayabilmek için, başlangıcından başlamak yani Yeni Ahit'i anlamak için Eski Ahit ile başlamak gerekir.

LXX şeklinde gösterilen ve Latince "yetmiş" anlamına gelen "Septuagint" genel olarak Tanah'ın Yunanca çevrisi olarak bilinmektedir. Septuagint terimi ilk başlarda Pentatevhos (*Πεντάτευχος*) kelimesinin karşılığı için kullanılmıştır. Ancak Yunanca Kutsal Kitap sürümleri artınca tüm korpusu karşılamıştır (Tov, 1981:47).

Yahudilerin Kutsal Kitabı; Tora (Yasa), Peygamberler (Nevi'im) ve Yazılar (Ketuvim) bölümlerinden oluşmaktadır. Septuagint'te ise Musa'nın Beş Kitabı (Tora / Tevrat) bir bütün olarak ele alınır. Bu da Pentatevhos'u oluşturmaktadır. Bununla birlikte Septuagint deuterokanonik ve apokrif olarak tanımlanan kitapları da içinde barındırmaktadır (Bkz. Tablo 1). Söz konusu kitapların genellikle Aramca ya da İbranice değil Yunanca yazılmış olduğu yanlış bir kanıdır. Örneğin; Aziz Hieronymus, yazdığı deuterokanonik kitapların ikisini Aramcadan çevirmiştir (Troyer, 2013:267-268).

Septuagint terimi en eski Yunanca çeviriyi sonraki dönemlerde yapılan Yunanca çevirilerden ve sürümlerden ayırt etmek için kullanılabilir. Ancak eğer terimi bu dar anlamda kullanıyorsak yalnızca MÖ 3. yüzyılda çevrilmiş Pentatevhos'a atıfta bulunabiliriz. Kanonun geri kalan kısmı ise MÖ 2.-1. yüzyıllarda farklı yerlerde farklı kişiler tarafından çevrilmiştir. Aynı zamanda Septuagint terimi, İbranice Kutsal Kitap'ın tümünün Yunanca çevirisi olarak da kabul edilir. Aslında konuyla ilgilenen araştırmacılar Pentatevhos'u orijinal çevirisinden ve sonraki sürümlerinden ayırt etmek için Pentatevhos dışındaki kitapların orijinal çevirilerini Eski Yunanca (OG) olarak tanımladılar. Hatta bazı araştırmacılar korpusun çeşitliliğini vurgulamak için Septuagint'den bahsederken "LXX/OG" kısaltmasını tercih ederler (Jobes ve Moises, 2000:31-32). Yapılan araştırmalar dahilinde birden fazla Yunanca Kutsal Kitap çevirisi olduğundan en eski olanının belirlenmesinin mümkün olmayacağını söyleyebiliriz. Hayatta kalan en eski formun aslında söz konusu kitabın ilk Yunanca tercümesi olup olmadığından da emin olamayız. Bu nedenle bu çalışmada ayırım gerekmedikçe ilk (?)

Yunanca Kutsal Kitap tercümesi için Septuagint / LXX terimleri kullanılacaktır.

Yukarıda bahsedildiği gibi İbranice Kutsal Yazıların Yunanca çevirilerinin tamamlanması oldukça uzun ve karmaşık tarihsel sürece sahiptir. Öncelikle söylenebilir ki, kutsal yazılar birbirlerinden bağımsız farklı çevirmenler tarafından farklı yüzyıllarda ilk önce rulolara yazılmıştır. Ancak yaklaşık 10,5 metreyi geçmeyen her bir rulonun kutsal yazıların tümünü barındırması imkansızdı. Bundan dolayı kutsal yazılardan oluşan her bir kitap için farklı rulo kullanılması gerekiyordu. MS 2. yüzyılda kodeks üretiminin başlamasıyla kitaplar bir araya geldi. Ancak kitapların bir bütün olarak kodeks formatında toplaması farklı metinlerin türdeş olması konusunda yanlış bir kaniya sahip olmasına yol açar. Aslında tüm İbranice Kutsal Kitabın Yunanca versiyonunun tek bir biçimi yoktur ve yüzyıllarca rulolar diğer rulolara ve kodekslere farklı biçimlerde kopyalanmıştır. Orta Çağ'da üretilen kodeks formatında Yunanca el yazması, MS 1. yüzyılda üretilen Yaradılış metnini ve MÖ 3. yüzyılda İskenderiye'de yapılan çeviriyi içermesi ve yine aynı el yazmasında bulunan Ester Kitabının MS 4. yüzyılda üretilmesi ve bu metnin de Kudüs'te MÖ 1. yüzyılda yapılan çeviriden alınmış olması söz konusu duruma örnek olarak gösterilebilir (Jobes ve Moises, 2000:31).

Septuagint'i hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar açısından değerlendirmek gerekir. Çünkü Yunanca çevirinin Kutsal Kitap'tan ilham alınarak yaratıldığına inanılır ve Septuagint her iki din için de kutsaldır. Günümüzde ise Hıristiyanlık bağlamında kanonik olmamasına rağmen bir öneme sahiptir ancak sadece Doğu Ortodoks Kilisesi için kutsaldır. Bununla birlikte, Septuagint birden fazla dini grup tarafından iddia edilen tek Kutsal Yazı değildir. Örneğin; İbranice Kutsal Kitap da Yahudiler ve Hıristiyanlar için kutsaldır. Ayrıca Süryanice Peshitta¹, Aramiler, Asurlar, Keldaniler, Maronitler ve Melkitler gibi birbirleriyle yakından ilişkili dini gruplar tarafından paylaşılmaktadır. Öte yandan, Samiriyeliler kutsal yazılarını başka hiçbir grupla paylaşmazlar (Tov, 2015:449).

Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında Septuagint'in sadece Yahudilik ya da Hıristiyanlık içinde değerlendirilemeyecek kadar özel bir konumu olduğu söylenebilir. Çevirinin bir Yahudi girişimi olduğu ve Yahudiliğin içindeki bir grup olan ilk Hıristiyanlar tarafından kabul edildiği bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde Yahudiler Septuagint'i terk eder (çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu nedenlerin üzerinde durulacaktır) ve sonra Hıristiyanlar Septuagint'i Kutsal Kitap olarak kabul ederler. LXX Hıristiyanlar için Latin Vulgate'nin² ortaya çıkışından bir süre sonra Batı

¹Peshitta, Dört İncil metninin her zamanki sıralamasının Yunancadan Süryaniceye çevirisini kapsamaktadır.

² Septuagint terimi genellikle 4. yüzyılın sonlarında Papa Damasus'un öğrencisi Hieronymus (Aziz Jerome) tarafından yazılmış Latin Vulgate (Kutsal Kitabın 4. yüzyıla ait Latince sürümü) (Houghton, 2016:19) ile karşılaştırılmasına rağmen her iki eser birbirinden oldukça farklıdır. Latin Vulgate belirli bir yer, tarih ve bir yazar tarafından kaleme alınmıştır (Jobes ve Moises, 2000:30.). Septuagint'de ise; farklı yer, farklı zaman dilimleri ve birden çok yazarın varlığı tespit edilmiştir.

Kilisesi için belirleyici hale geldiği zamana kadar önemini yitirmez (Tov, 2015:449).

Tablo 1: İbrani Kutsal Kitabı ve Septuagint'in İçerdiği Kitapların Düzeni

İBRANİ KUTSAL KİTABI	SEPTUAGINT
Tora (Yasa) Yaradılış Mısır'dan Çıkış Levililer Çölde Sayım Yasa'nın Tekrarı	Pentatevhos Yaradılış Mısır'dan Çıkış Levililer Çölde Sayım Yasa'nın Tekrarı
Nevi'im (Peygamberler) Yeşu Hakimler 1. Samuel 2. Samuel 1. Krallar 2. Krallar Yeşaya Yeremya Hezekiel Yoel Amos Ovadya Yunus Mika Nahum Habakkuk Sefanya Hagay Zekeriya Malaki	Tarihi Kitaplar Yeşu Hakimler Rut 1 Hükümdarlıklar 2 Hükümdarlıklar 3 Hükümdarlıklar 4 Hükümdarlıklar 1 Tarihler 2 Tarihler 1 Esdras 2 Esdras Ester Yudit Tobit 1 Makabeler 2 Makabeler 3 Makabeler 4 Makabeler
Ketuvim (Yazılar) Mezmurlar Eyüp Süleyman'ın Özdeyişleri Rut Ezgiler Ezgisi Vaiz Ağıtlar Ester Daniel Ezra Nehemya 1. Tarihler 2. Tarihler	Şiirsel Kitaplar Mezmurlar (+Odes) Süleyman'ın Özdeyişleri Vaiz Ezgiler Ezgisi Eyüp Bilgelik Sirak Süleyman'ın Mezmurları Peygamberler Hoşea Amos Mika Yoel Ovadya Yunus Nahum Habakkuk Sefanya Hagay Zekeriya Malaki Yeşaya Yeremya Baruh Ağıtlar Yeremya'nın Mektubu Hezekiel Suzanna Daniel Bel ve Ejderha

1. SEPTUAGINT'İN TARİHSEL SÜRECİ

Tarihçiler genellikle, Büyük İskender'in fetihlerinin antik dünya üzerindeki etkilerini ve aynı zamanda modern dünya üzerindeki kalıcı etkilerini ölçmeye çalışırlar. Aslında, geniş bir alana yayılan ve tüm komşu kültürlerle nüfuz eden Büyük İskender'in etkisi tam olarak ölçülemez. Aynı şekilde, "Helenizm" terimi ve onun diğer kültürler üzerindeki etkisi de

ölçülemeyeceği gibi uzun süre de tartışılacaktır. Bu noktada fetihlerin³, Filistin'de olan ya da olmayan Yahudiler üzerindeki etkisi Kutsal Kitap araştırmaları açısından oldukça önemlidir.

Yahudiler, fetih ve sonrasında etrafındaki kültürün değişmesine rağmen, köklerine ve dine sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Özellikle diaspora Yahudileri⁴ Filistin'deki Yahudi kardeşleriyle paylaştıkları tek bağ din olduğu için Yahudiliğe sadıktı. Diaspora Yahudileri fetih sırasında ve sonrasında hala tartışmasız Yahudi kimliklerini korurken, yeni bir dil olan Ortak Dil (Koine / Η Κοινή)'in⁵ doğuşuyla birlikte Yahudilik tamamen yeni bir biçim almaya başladı. Bu yeni dil, dünyadaki çoğu Yahudi yurdunu etkiledi ve yalnızca konuşma dillerini değil, aynı zamanda dini pratiklerine de yerleşti (Murphy, 2007:8).

Büyük İskender'in Yukarı Mısır'da kurduğu ve ana bir öğretim merkezine dönüşmüş İskenderiye'de büyük bir Yahudi topluluk mevcuttu. İskenderiyeli Yahudiler gymnasiumda eğitim alıyor ve Yunanca konuşuyorlardı; ileride ilginç bir Yunan ve Yahudi kültürü sentezine erişeceklerdi. Ancak çok azı klasik İbranice okuyabildiği için Tevrat'ı anlamıyorlardı. Aslında, Filistin'de bile çoğu Yahudi İbranice yerine Aramca konuşuyor, Yasa ve Peygamberler sinagogda okunduğunda tercüme (targum) ihtiyaç duyuyorlardı (Armstrong, 2007:53).

Ortak Dil ile ortaya çıkan dil düzenlemesi özellikle İskenderiye Yahudi topluluğunda belirgindi. Yunanca sadece günlük hayatta kullandıkları dillerine değil, aynı zamanda edebiyatlarına da yerleşti. Bu nedenle, zamanla diaspora Yahudilerinin büyük çoğunluğunun kutsal yazılarındaki İbraniceyi okuyamayacağı anlaşıldı (Murphy, 2007:7-8).

Yukarıda bahsi geçen ortam Septuagint üretilmesini bir nevi zorunlu kılmıştır. Septuagint'in kökenine ilişkin olarak herhangi bir tarihsel kanıt sahip değiliz. Eldeki tek kanıt pseudoepigrafik Aristeas Mektubu (Philokritos Mektubu)'dur⁶. Mısır kralı II. Ptolemy Philadelphus'un (MÖ 283-246) döneminde yaşayan Aristeas adındaki bir kişiden kardeşi Philokritos'a ayrıntılı yazılmış bir mektuptur. Mektubun yazarına göre; kral kütüphanesi için kütüphanecisi Demetrius⁷ aracılığıyla Kudüs baş rahibinden İbranice Kutsal Kitabın tomarlarının İskenderiye'ye getirmesini istemiştir.

³ Konuyla ilgili kısaca tarihi süreçten bahsetmek gerekirse Büyük İskender'in ölümünden sonra Perdikkas baş komutan seçildi. İlk işi farklı satraplıklara komutanlar atamak oldu. I. Ptolemy Mısır'a atanır ve böylece bölgede Ptolomik Hanedanlığı başlar. I. Ptolemy MÖ 4. yüzyılda Filistin'i birkaç kere işgal etmiş, Filistin'de yaşayan Yahudiler esir alınarak Mısır'a gönderilmişlerdir. (Grabbe, 2004:278)

⁴ "Diaspora" terimi, günümüzde birçok farklı grup ve halkla bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Bu terim basitçe farklı yerlerde sadece fiziksel olarak bulunma değildir. Dağılmış toplulukların nispeten uzak ancak içinde hissedilen bir anayurda (ya da hayal edilen anayurda) bu tür sürekli bağlılıktır (Rajak, 2018:146)

⁵ Helenistik Dönem'den sonra kullanılan dilin saflığının bozulması sonucunda resmi, idari, ticari ve edebi bakımdan yeni bir ortak dilin geliştirilmesi gerekmiştir. Bundan dolayı Attika Lehçesine yakın Ortak Dil doğmuştur.

⁶ Günümüze kadar yaklaşık iki düzine ulaşan sözde mektubun kopyalarının en eski kopyası 11. yüzyıla tarihlenmektedir.

⁷ Aristeas Mektubuna göre Demetrius II. Ptolemy'in döneminde kütüphaneden sorumludur. (Aristeas Mektubu 9: Κατασταθείς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως βιβλιοθήκης Δημήτριος ὁ Φαλαρῆς) (Collins, 2000:82).

Aristeas Mektubunun uzunluğu, karakteri ve görünen o ki çok sayıda kopyalanması ve kopyaların dolaşımı, belgenin iki kişi arasında olan kişisel bir yazışma olmadığı, daha geniş bir kitleye yönelik “açık mektup” olarak tasarlandığını gösterir (Jobes ve Moises, 2000:33).

Çevirinin mektuptaki hikayesine göre II. Ptolemy, kütüphanesini klasik eserlerle zenginleştirmek ister. Bu nedenle Yahudilerden yetmiş lider seçip İbrani Kutsal Kitabı'nı Ortak Dile (Koine) çevirmeleri için Aristeas'ın da içinde olduğu varsayılan bir elçi grubunu Filistin'e gönderir (Jobes ve Moises, 2000:33).

Burada Septuagint, bir diğer deyişle Latince "yetmiş" sayısının temsili hakkında iki görüşten bahsetmek gerekir. İlk görüş, Musa ile Sina Dağı'ndaki teofaniye⁸ katılan yetmiş büyükleri temsil etmek için yaşlıların sayısı Yahudi alimler tarafından yetmiş olarak alınmasıdır (Jobes ve Moises, 2000:36). Diğer görüş ise, İsrail'in on iki kabilesinden seçilen altı büyükleri temsil etmek için bir sayı olduğunu ve daha sonra ikili bir öneme sahip olmak için çarparak 72 sayısının elde edildiğidir (Murphy, 2007:9).

Mektuba göre 70 bilgin, İskenderiye ile bir geçitle birleşen Mısır Pharos adasında birbirlerinden ayrı 72 gün dünyadan izole yaşamışlardır. 72 gün tamamlandıktan sonra bilginler, çevirilerini değerlendirmesi için II. Ptolemy Philadelphus'a sunmuşlar. Hikâyeye göre, II. Ptolemy Philadelphus bilginlerin her birinin, metnin tercümesinde hiçbir farklılık olmadan, birbirleriyle tamamen özdeş bir çeviri sağladıklarını görünce dehşete kapılmış. Bunun sonucunda, Eski Ahit'in Yunancaya çevrilmesi için Tanrı tarafından ilham verildiği düşünülmüş ve İbranice yazılarla aynı itibarı görmesi sonucuna varılmıştı (Jobes ve Moises, 2000:33-34). Aristeas Mektubunda anlatılan hikâyeye, tarihsel kanıtlara göre gerçeğe yansıttığı düşünülmemelidir. Araştırmalara göre mektup, mektubun içeriğinde bahsi geçen olaylarla eşzamanlı yazılmamıştır. Kanıtlar, MÖ 200 – MÖ 43 arasında bir tarihte yazılmış olduğuna işaret etmektedir (Clancy, 2002:207).

Mektup içerik olarak Yahudiliği aynı zamanda da Yunanca tercümenin savunuculuğunu yapar (Jobes ve Moises, 2000:34). Aslında mektup Yahudileri, onların yasalarını, baş rahiplerini, kutsal şehirlerini, ülkelerini, tapınaklarını ve bilgeliklerini yüceltmeyi amaçlayan bir propaganda çalışmasıdır. Hikâyenin detayları tarihi gerçeklikten uzaktır ve mektupta yazarların tersine, İbranice Kutsal Kitap'ın çevirisinin amacı II. Ptolemy Philadelphus'un kütüphanesini geliştirme politikasından değil Yunanca konuşan Yahudilerin pratik ihtiyaçlarından doğmuştur (Gooding, 1963:358).

Yahudiliğin kırılğan olduğu ve kendisini Helenizmin baskısından koruduğu bir zamanda, bu hikâyeye, Tanrı'nın dindar insanlarına, hâlâ yanlarında olduğu konusunda yeniden güvence vermesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca 70 (ya da 72) uzman çevirmen tarafından Kudüs'ten baş rahibin güvencesiyle doğru bir çeviriye sahip olmak söylentilerden

---

⁸ Mısır'dan Çıkış 24: 1-2, 9-11.

rahatsız olan ve İbranice el yazmalarıyla ilgili fikir birliği olmayan Yahudiler için de rahatlatıcı olmuştur (Gooding, 1963:378).

Konuyla ilgili bir diğer görüş, Septuagint'in İskenderiye Yahudilerinin Helenleşme adına yaptıkları bir girişim olduğudur. Bundan dolayı Septuagint'in üretimi Yahudilerin Helenleştirilmesinin hızına örnek teşkil etmiştir (Barclay, 1996:30-31).

Bununla birlikte, Aristeas Mektubu bazı yadsınamaz gerçekler de içerir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, Yahudi topluluğu için İbranice metnin Yunanca çevirisi gerekiyordu. Bunun sonucu olarak MS 3. yüzyılda artan Yunanca konuşan Yahudi cemaatlerinin, kendi gelenekleri ve kutsal edebiyatı için eğitime ihtiyacı duydukları varsayılmaktadır (Dines, 2004:51). Yahudilik yayılmışken, Diaspora Yahudilerin ibadetlerini kendi dillerinde yapmaları göz ardı edilemez bir sonuçtu. Aynı zamanda Yahudiler sadece Eski Ahit'in çevirisine değil, yorumsal bir değere sahip bir çeviriye de ihtiyaç duyuyorlardı.

Dönem tarihçileri ve kilise babalarının mektubu özgün ve güvenilir kabul etmeleri, mektubun Yahudiler ve Hıristiyanlar tarafından kabul görmesi sağlayan önemli bir nedendir. Yahudi filozofu İskenderiyeli Filon (Philo) (MÖ 25 - MS 50 yak.), Septuagint'in hikâyesel yönünü, erken dönem kilise babalarından Irenaeus (MS 1. yüzyıl) da mucizevi yönünü ve kökenini vurgulamıştır. Septuagint'in güvenilirliğiyle ilgili Irenaeus'un eserleri, öncelikle İskenderiye'yi ve daha sonra kiliseyi ikna eder. Irenaeus, Septuagint'in mucizevi hikayesini ve Yunanca çevirinin tarihsel doğruluğunu her türlü eleştiriyi önlemek amacıyla şu sözlerle vurgulamıştır (Hengel, 2002:26):

"Romalılar hâkimiyetlerini kurmadan önce, Makedonlar hâlâ Asya'ya hükmediyorlarken Lagus'un oğlu Ptolemy Kudüslülerle iletişim kurarak onların eserlerini Yunancaya çevirtmek ve İskenderiye'de yaptığı kütüphaneyi tüm insanlığın en önemli yazılarıyla donatmaya istekliydi. Onlar ... Ptolemy'e özellikle Kutsal Kitap yorumu konusunda bilgili ve yorumlara her iki dilde hâkim yetmiş büyükleri gönderdiler, böylece kralın isteğini yerine getirebilirlerdi. Ancak Ptolemy Kutsal Yazılardaki gerçeği gizlemek için aralarında bir anlaşma yapmış olmalarından korktuğu için kendi yöntemiyle onları denemek istedi. Ptolemy her birini ayırdı ve aynı çeviriyi yapmalarını salık verdir. Bunu her ihtimale karşın tüm kitaplar için yaptı. Ancak Ptolemy ile bir araya geldiklerinde ve çeviriler karşılaştırıldığında ..... yazıların tamamen ilahi bir elden çıkmış olduğunu gördüler (Eusebius of Caesarea, 1926:459-461).

Kimi araştırmacılara göre de İbranice Kutsal Kitap'ın Yunanca çevirisi daha önceden vardı. Bu hikâye önceki sürümlere göre bu sürümün üstünlüğünü ortaya koymak için uydurulmuştu. Ancak son çalışmalar göre bu hipotezin dayanaksız olduğu ispatlanmıştır (Jobs ve Moises, 2000:19-20).

Septuagint'le ilgili bir diğer soru da metnin nerde yazıldığıyla ilgilidir. Ancak cevaplamaı oldukça güçtür. Yunanca Eski Ahit'in geri kalan diğer

kitapları için uzmanlar; kitapların yazarları, buluşmaları ve menşeleri hakkında farklı fikirler öne sürerler. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, kitapların çoğunun Filistinli bir çevrede yazıldığı konusunda araştırmacılar hemfikirlerdir. Örneğin Tov kitapların hepsinin Mısır'da çevrildiğini kesin bir dille ifade eder ve bunu Esther kitabını içeren el yazmalarının sonunda Ptolemaius oğlu Lysimachus (Kudüs halkı) tarafından çevrildiğini belirten bir kolofon içerdiğini örnek olarak gösterir (Tov, 1981:224). Vaiz Kitabında da aynı kanıt karşımıza çıkar. Ayrıca, LXX'in içeriğinde var olan kanıtlar Mısır'dan ziyade baskın bir Filistin ortamında üretildiğine işaret eder. Bununla birlikte çalışmalar gösteriyor ki, Tarihi Kitaplar MÖ 2. yüzyılın başlarından MS 1. yüzyılın başlarında; Peygamberler Kitabı MÖ 2. yüzyılın ortalarında, Şiirsel Kitaplar ise MÖ 2. yüzyılda yaratılmıştır (Dines, 2004:46).

İbranice Kutsal Kitabın Yunanca çevirisi için ortak dil ihtiyacının ötesine LXX'in yaratılmasına neden gereksinim duyulduğu ayrı bir sorudur. Konuyla ilgili iki hipotez öne sürülür. “İbadet için metinler” hipotezi bunlardan biridir. Burada bahsedilen daha fazla liturjik yardım almak için yaratılmış olduğudur. Bir diğer hipotez ise “çalışmak için metinler” olarak adlandırılır. Bu hipotezde Yunancaya İbraniceden daha fazla hâkim olan Yahudilerin anlamadıkları satır aralarına yardımcı olmak amaçlanmıştır⁹. Aslında her iki hipotezde de amaç Diaspora Yahudilerinin kendi dillerinde ibadet etme gereksiniminden doğduğunu ifade eder.

Bir diğer üzerinde durulan konu çevirmenlerin kullandığı ana İbranice kitapla¹⁰ ilgilidir. Ortak görüş, LXX'in Aramca el yazısıyla yazılmış İbranice metinden çevrildiğidir. Bahsi geçen ana İbranice kitabın en güvenilir bir restorasyonu Rahlfs Septuaginta ve Septuaginta Unternehem: Septuaginta Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis Editum başlıklı eserlerdir (Tov, 1981:40).

2. SEPTUAGİNT'İN ÇEVİRİSİ VE SÜRÜMLERİ

Septuagint için en başta sorulması gereken soru; İbranice metnin Yunancaya birebir mi yoksa yorum katılarak mı çevrildiğidir. Burada söz konusu olan çevirmen tarafından özellikle belirtilmedikçe bir çevirmenin çeviri tekniğini belirlemenin çoğu zaman zor olmasıdır. Bir başka deyişle yorumlayıcının yorumu ve metnin sadık çevirisini ayırt etmek arasında oldukça ince bir çizgi vardır. Bu bağlamda erken dönem çevirilerdeki yorumlayıcı unsurların belirlenebilmesi oldukça güçtür. Ancak Septuagint'in döneminin Yahudilik bilgisine katkıda bulunduğu söylenebilir. Aynı zamanda Septuagint, Helenleşmiş Yahudiliği tanımlamaya ve anlamaya yardımcı olmakla kalmaz, kültürlerarası bağlamı anlamaya yardımcı olan bir yorum da içerir.

Yapılan Septuagint çalışmalarına göre, çevirinin birebir olmadığını ve hatta bazı durumlarda yorumlanmış olduğunu açıkça göstermektedir.

⁹ Daha fazla detay için bkz. Dines, 2004:47-54

¹⁰ Bilim dünyasında “Hebrew Vorlage” olarak bilinmektedir.

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; İbranice Kutsal Kitapta altar anlamına gelen mizbeah (מִזְבֵּחַ) kelimesi Yunancaya çevrilirken, Yahudi altarından bahsediliyorsa thisiasterion (θυσιαστήριον)¹¹, pagan altarından bahsediliyorsa bomos (βωμός)¹² sözcüğü kullanılmıştır. Bu ve buna benzer pek çok örnek bulunmaktadır. Bu durum, yorumlayıcı unsurların genellikle çevirmenin sözcük ya da sözcük gruplarını çıkarması veya eklemesi şeklinde olduğunu göstermektedir. Bu tür sözcük seçimleri Yunancanın dil karakterine uygun olması açısından da tercih edilmiş olabilir. Ancak yorumu dayalı olmadığı anlamına da gelmemelidir (Jobes ve Moises, 2000:93).

Farklı kitapların Yunanca çevirilerinin derlemesi olarak tanımlayabileceğimiz Septuagint, çevirisi açısından İbranice'nin etkisi altındadır. Bundan dolayı Septuagint'in tamamen Yunanca olduğunu söylemek neredeyse yanlıştır. Örneğin; o dönemde Platon ve Aristoteles, Septuagint metninde tarihsel olmayan kısımları çok azını anlayabileceklerdi. Ancak belirtmek gerekir ki Septuagint'in kendine özgü olan dilinin zorlukları dil bilgisel değil; sözcükseldir (Schodde, 1888:138). Bununla birlikte hikâye anlatıcıları olarak adlandırılan Septuagint çevirmenleri vurgu ve stil konusunda sık sık zorlanmış ve zor kararlar almak durumunda kalmış olmalıdırlar (Beck, 2000:2).

Septuagint'in ortaya çıkışı ve dolaşımı hem Yunanca hem de diğer dillerde Eski Ahit'in diğer sürümlerinin artışına neden olmuştur. Septuagint metnine dayanan Eski Ahit'in diğer eski sürümleri arasında; Latince Vulgate'den ayırt edilen (MÖ 2. yüzyıl ve sonrası) Eski Latince (Itala), Kıpti (MS 3. yüzyıl), Etiyopya, Suriye-Eksapla¹³ (MS 1. yüzyıl), Gotik, Ermeni, Gürcü, Slav ve Arapça sürümleri bulunmaktadır (Klein, 1974:57).

Septuagint metninin erken sürümleri araştırılırken dört önemli isim ortaya çıkar: Aquila (MS 1. yüzyıl), Symmachus (MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başı), Theodotion (MS 2. yüzyıl) ve en önemlisi Origen (MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başı). İlk üçü "Üç Çevirmen" ya da "Daha Sonraki Sürümler" olarak adlandırılır. Sadece bu isimlerin bilinmesinin nedeni Erken Hıristiyan Dönemi yazarları tarafından referans gösterilmeleridir. Günümüze bazı parçaları ulaşan sürümlerin bütünü bulunmamaktadır. Aquila çevirisinde söz diziliminde biraz esneklik sağlamıştır. İbranice gramer kalıplarını bire bir temsil etmek yerine, bazen Yunanca dilinin kaynaklarını üslup çeşitlemesi sağlamak için kullanırdı. Symmachus atfedilen çevirinin kökenleri hakkında ise çok az bilgi bulunmaktadır. Söz konusu çevirinin kalıntılarını araştırmış olan bilim adamları çalışmanın dikkatli yapıldığını öne sürerler. Efes'te yaşadığı tahmin edilen Theodotion'un ayırt edici

¹¹ Örneğin; Yaradılış 8:20 *καὶ ἠκοδόμησε Νῶε θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, ...* (Nuh RAB'be bir sunak yaptı.....) (Wevers, 1974:124; Kutsal Kitap, 2003:9)

¹² Örneğin; Mısırdan Çıkış 34:13 *τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε καὶ τὰς στήλας αὐτῶν συντρίψετε καὶ...* (onların sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, ...) (<https://www.septuagint.bible/>; Kutsal Kitap, 2003:111)

¹³ Suriye-Eksapla sürümü, Origen Hexapla'nın 5. sütununa dayanan Septuagint'in Süryani çevirisidir. Çeviri, Septuagint'in Hexaplaric metninden İskenderiye'de 617 civarında Tella Piskoposu Paul tarafından yapılmıştır (Ashley, 2013:43).

özelliklerinden biri, çeviri yerine transliterasyon¹⁴ kullanması, iyi bilinen ve sıkça kullanılan sözcükleri seçmesidir (Jobes ve Moises, 2000:37-43).

En önemlisi ise Origen'in ünlü eseri Heksapla'dır. Origen, yan yana konumlandığı altı sütunun içinde İbranice ve Yunanca metinleri yerleştirmiştir. İlk sütun İbranice metni, ikinci sütun Yunanca transliterasyonda İbranice metni, üçüncü sütun Aquila'nın; dördüncü sütun Symmachus'un sürümü, beşinci sütun Septuagint metni ve altıncı sütun Theodotion'un sürümünü içerir (Klein, 1974:6-7). Origen'in asıl amacı karışıklığı gözler önüne sermekti. Nihayetinde Origen, Septuagint metnini kilisenin onayladığı şekilde sunmuştur. Origen, Septuagint metninde İbranice Eski Ahit'de olmayan bir kelimeye rastlarsa Yunanca okuma kısmına o kelimenin başına obelus sonuna metobelus¹⁵ eklemiştir. Birçok kişiye göre, aslında Origen Septuagint'i orijinal haline döndürmeye çalışıyordu, çünkü orijinal Septuagint'in, İbranice metne en yakın olduğunu kabul ediyordu (Klein, 1974:7).

3. YAHUDİ VE HİRİSTİYAN TOPLULUKLARINDA SEPTUAGİNT KULLANIMI

Septuagint çalışmaları sırasında Hıristiyanlığın Yahudilik kökeni göz önünde bulundurulmalıdır. Septuagint, "Hıristiyan Kutsal Kitabı" olarak bilinen bir metin olmadan önce, MÖ 2. ve 1. yüzyıllardan önce Mesih öncesi Yahudiler arasında öne çıkmıştır. Kudüs'teki Helenlerin bile Septuagintleri sinagogların içinde kullandıklarına dair kanıtlar vardır (Murphy, 2007:17). Örneğin; Kudüs'te bir öğrenci olan Pavlus, Yahudi başkentindeki iki dilli çevreye uygun olarak hem İbranice hem de Yunanca metinlerle çalışmış olabilir (Hengel, 2002:108).

Septuagint'in öncelikle Yahudi kültüründe yükselişinin çeşitli nedenleri vardır. Birincisi, İbranice artık Yahudiler arasında, hatta Filistin Yahudileri arasında ortak dil (*lingua franca*) sayılmıyordu. Filistin'de Aramca konuşulurken, döneme ait arkeolojik buluntular arasında Yunanca içerikli eserler de bulunmuştur. Diğer bir neden ise Yunanca tüm dünyanın ortak diliydi. Herkesin, her yerde Yunanca kavraması ve konuşması bekleniyordu. Üçüncüsü, Yunanca, dinleyicinin uyuşuna veya ilk diline bakılmaksızın kullanılabilir ve alıntılanabilirdi. Ayrıca İbranice Kutsal Kitap'ın kopyaları, hatta deforme görmüş kopyalarının fiyatları oldukça yüksekti ve normal gelir düzeyine sahip bir Yahudi için neredeyse ulaşılamazdı (Yoder, 1954:38). Tüm bu nedenlerden dolayı Septuagint, sinagogdaki insanlarla iletişim içindeyken kullanılabilecek en iyi metindi.

Ancak daha sonraki dönemlerde Yahudiler Septuagint'i terk ettiler. Konuyla ilgili birkaç tarihsel nedenden bahsetmek gerekir. Bu nedenlerden birisi; MS 2. yüzyılın ortalarında, Erken Hıristiyan kilisesi, Yunanca Eski

¹⁴Çevriyazıdan (transkripsiyon) farklı olarak harf çevirisi (transliterasyon) bir yazı sistemine göre yazılmış bir metnin o yazıdaki harflerin değerlerini koruyacak şekilde başka bir yazı sistemine aktarılmasıdır. Transliterasyonda her harf ayrı ayrı çevrilir, Transkripsiyonda ise her ses (fonem) hedef dilde kendisine en yakın harfe (veya harf grubuna) çevrilir.

¹⁵Şüpheli ya da suni kelimelerin ya da cümlelerin başına ve sonuna konulan semboller.

Ahit'le karşılaştırarak İbranice Eski Ahit'in üslubunu ve otoritesini hor görmeye başladı. Kilisenin Hıristiyanları desteklemek için Eski Ahit'i kullanarak bu tavrı göstermesi Yahudi nüfusu üzerinde ters tepki yarattı (Muller, 1996:40). Hıristiyanların kodekse hemen uyum sağlaması, Yahudilerin ise rulolara sadık kalmak istemeleri bir diğer neden olarak görülmektedir (Muller, 1996:32).

İlk Hıristiyan cemaat ve din adamları için durum farklıydı. Septuagint gibi bir metnin hali hazırda bulunur olması onlar için avantajdı. Çünkü din adamlarının çok azı İbraniceye hakimdi, dolayısıyla Septuagint sayesinde Eski Ahit'i Yunanca okudular ve böylelikle metin üzerinde vaazlarını inşa edebildiler (Harrison, 1963:145).

Septuagint'in Hıristiyanlar arasında da sorgusuz sualsiz kabul edildiği söylenemez. Hıristiyanlar arasında LXX; yorumlanması, metinsel eleştirisi ve otoriter kanonları ile ilgili büyük tartışmalara maruz kaldı. Erken dönem kilisesi Yunanca Eski Ahit'i dört farklı şekilde yorumluyordu: kelimesi kelimesine çeviri, midraş, peshet ve alegori (Longenecker, 1999:14). Öyle ki, söz konusu yorumlama yöntemlerinin her biri Yeni Ahit'in üzerinde çalışan yazarlar tarafından da kullanıldığı açıkça görülmektedir. Ayrıca, kanon sorunu, bir diğer deyişle hangi kitaplara hangi kutsal metinlerde yer verileceği, din adamları arasında şiddetli tartışmalara yol açmıştır (McLay, 2003:139).

Hıristiyanlığın ilk savunucuları yazılarında LXX'e oldukça itibar göstermişlerdir. Örneğin; apolojist Iustinus (MS 2. yüzyıl) 30 yıllık teoloji eğitimi ve Yahudilerle ortak çalışmasının sonucunda LXX'i ele almıştır (Hengel, 2002:34). İskenderiyeli Klement (MS 2.-3. yüzyıl) Septuagint'i "Yunanca Kehanet" (*οιονει Ελληνικήν προφητειαν*) (Hengel, 2002:40), Augustinus (MS 4.-5. yüzyıl) ise "Tanrı'nın Şehri" kitabında kilisenin geleneksel metni (Hengel, 2002:51) olarak tanımlamıştır.

Septuagint'in Hıristiyan kilisesindeki etkisi bugün de varlığını sürdürmektedir. Yunan kilisesi, Septuagint'i ambondan okumaya devam etmekte ve diğer Hıristiyan halklar Septuagint'i Eski Ahit okumaları için kendi dillerine çevirmektedir (Buren, 1998:86).

Sonuç

Septuagint, İbranice Kutsal Kitap'ın başka bir dile yapılan ilk çevirisi olduğundan, insanlık ve kültür tarihi açısından önemlidir. Yahudi ve Hıristiyanlık tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi, Septuagint'in ve onu meydana getiren sürecin önemini vurgulamadan eksik kalacaktır. Septuagint'in tarihsel süreci ve içeriği ele alınırken Yahudi – Helenistik bir kültürün eseri olduğu unutulmamalı ve Septuagint ve benzer çeviriler kendi dönem şartlarında ele alınmalıdır. Öte yandan Septuagint, çevirmenlerin teolojik, sosyal ve politik çıkarlarını yansıttığı için, İbranice Kutsal Kitap'ın çevirmenlerin gözünde çalıştıkları tarihte Septuagint'in nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığıyla ilgili veriler sağlar. Yahudiliğin yanı sıra Hıristiyanlık açısından da Septuagint'in önemi yadsınamaz. LXX İbranice metinde

bulunmayan, Hıristiyanlık bağlamında tarihi ve edebi sürekliliği sağlayan metinsel bağlantılar içerir. Bununla birlikte ilk kilise babalarının teolojik tartışmalarını derinlemesine incelememizi ve yorumlayabilmemizi sağlar.

Septuagint, sadece yabancı bilim insanları tarafından çalışılmış ya da hali hazırda çalışılıyor olsa bile, Türkçe üretilen dinler tarihi ve hatta sanat tarihi çalışmalarında göz ardı edilmemelidir. Ünlü Hıristiyan teolog Ferdinand Hitzig, Septuagint çalışmalarının önemi vurgulamak amacıyla ilk dersinde öğrencilerine: “*Beyler, bir Septuagintiniz var mı? Eğer yok ise, sahip olduğunuz her şeyi satın ve bir Septuagint satın alın*” demiştir.

Kaynakça

- Armstrong K. (2007). *İncil Kitab-ı Mukaddes*, Çev. Ilgın Yıldız, Aylak Kitap, İstanbul.
- Ashley, B. A. (2013). *A Short Commentary on the Book of Daniel: For the Use of Students*, Cambridge University Press.
- Barclay, John M. G. (1996). *Jews in the Mediterranean Diaspora: From Alexander to Trajan (323 BCE – 117 CE)*. Berkley: University of California Press.
- Beck, J. A. (2000). *Translators as Storytellers: A Study in Septuagint Translation Technique*, New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Buren V. P. M. (1998). *The Origins of the Gospel and of the Church's Old Testament*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co.
- Clancy, F. (2002). “The Date of the LXX”, *Scandinavian Journal of the Old Testament* 16:02, ss. 207-225.
- Collins, N. L. (2000). *The Library in Alexandria and the Bible in Greek*. (Supplements to Vetus testamentum; Vol. 82) Leiden: Brill.
- Dines, J. M. (2004). *The Septuagint*, Edited by Michael A. Knibb, London: T&T Clark Ltd.
- Eusebius of Caesarea, Kirsopp, Lake, K., Oulton, J. E. L., & Lawlor, H. J. (1926). *The ecclesiastical history*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Gooding, D. W. (1963). “Aristeas and Septuagint Origins: A Review of Recent Studies”, *Vetus Testamentum* 13:04, ss. 357-379.

- Grabbe, L. L. (2004). *A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period*. Volume 2: The Coming of the Greeks: The Early Hellenistic Period (335-175 BCE). The Library of Second Temple Studies (Book 68), T&T Clark.
- Harrison E. F (1963). *The Importance of the Septuagint for Biblical Studies, In Truth for Today: Bibliotheca Sacra Reader*. Edited by John F. Walvoord. Chicago: Moody Press.
- Hengel, M. (2002). *The Septuagint as Christian Scripture*, Grand Rapids: Baker Academic.
- Houghton, H. (2016). *The Latin New Testament: A Guide to Its Early History, Texts, and Manuscripts*. Oxford University Press.
- Jobs, K. H. ve Moises, S. (2000). *Invitation to the Septuagint*, Grand Rapids: Baker Academic, 2000.
- Klein, R. W. (1974). *Textual criticism of the Old Testament: From the Septuagint to Qumran (Guides to Biblical Scholarship: Old Testament Series)*, Philadelphia: Fortress Press.
- Kutsal Kitap (2003). 3. Basım. Kitabı Mukaddes Şirketi: İstanbul.
- Longenecker, R. N. (1999). *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co.; Revised edition.
- McLay R. T. (2003). *The Use of the Septuagint in New Testament Research*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co.
- Muller, M. (1996). *The First Bible of the Church: A Plea for the Septuagint*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Murphy, C. L. (2007). *Examining The Septuagint: An Exploration of the Greek Old Testament's Unique Heritage And Lasting Impact On The New Testament*, Submitted To The Thesis Chair In Partial Fulfillment of the Requirements for the Master of Arts in Religious Studies, Lynchburg, Virginia.
- Rajak, T. (2018). "The Jewish Diaspora in Greco-Roman Antiquity", *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 72 (2), ss. 146-162.
- Schodde, G. H. (1888). "The Septuagint". *The Old Testament Student* 8, no. 4, ss. 134-140.

Tov, E. (1981). *The Text-Critical Use of the Septuagint in Biblical Research*. Jerusalem: Yuval Press.

Tov, E. (2015). *Textual Criticism of the Hebrew Bible, Qumran, Septuagint: Collected Essays* Leiden, The Netherlands: Brill.

Troyer, De K. (2013). *The Septuagint*. In J. Carleton Paget & J. Schaper (Eds.), *The New Cambridge History of the Bible*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wevers, J. W. (1974). *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum. 1. Genesis*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Yoder, O. J. (1954). *New Testament Synonyms in the Septuagint*. Dissertation. Chicago: Northern Baptist Theological Seminary.

Online Kaynak

<https://www.septuagint.bible/>

Extended Abstract

As of its introduction to the religious culture of Diasporic Jews, LXX has always served as a tool for speculations and textual researches. The characteristic and linguistic aspects of the Septuagint have started to take place in academic researches leading to an increase in the focus on its unusual nature. The supernatural stories attributed to the Septuagint are mostly due to the numerous legends that are based on the point and emergence of this text. In addition to its distinct usage by New Testament authors, there are also several hypotheses on its grammar and style. Despite its challenging aspect, the study of the Septuagint is an efficient domain.

It is possible to witness the endless variety of studies on the Septuagint while studying, which brings the necessity of a limitation in focus. The study was based upon three layers. The first part seeks to explain what the historical evidence reveals about the origin of the Septuagint. The dating, location, and nature of the LXX's idea are each disputable within biblical scholarship. The study is based on the explanation of the marked opinions of Septuagint specialists and the analysis of their findings, without the attempt to prove each answer asserted for these main subjects. The second part focuses on the translation and versions of the Septuagint. The third part, on the other hand, handles the influence on three main areas: The Greek New Testament, the early Church, and the Jewish community.

The term 'Septuagint' often refers more than it was originally intended. Most people assume that it is simply the Greek translation of the Hebrew Bible, comparable to the Latin Vulgate. However, there are certain differences between the Septuagint and the Latin Vulgate. The Vulgate was a connected creation by one author at a specified place and dating. The

history of the LXX's origin, on the other hand, is far from that. Scholars have remarked the presence of many authors, in many places, and in several different time periods. The Septuagint does not indicate the unity of translation by one author.

Historians usually tend to clarify the impact caused by the Alexandrian conquests on the ancient world. In fact, its impact is unlikely to be measured, due to the fact that it reached to the very edges of the known world and permeated, to an extent, all adjacent culture. In the same way, the emergence of the concept of 'Hellenism' and its influence on different cultures are inevitable within such an argument. As it applies to biblical scholarship, the scholars explore the conquest's impact upon Judaism, both within Palestine and without. With the majority of Jews living outside of Palestine, the effects of Alexander and his culture swept through the world of Judaism with a force that could not be stemmed. However, Judaism held on to its roots regardless of the transformation in their culture. The Jews of the Diaspora were especially loyal to Judaism, for it was the only connection they shared with the Jewish in Palestine. But The Diaspora Jews's Judaism began to transform an entirely new form with the dawning of a new lingua franca: H Κοινή Greek. The Greek language affected most Jews across the world and settled not only within their vernacular but also within their religious practice. Therefore, over time it became apparent that the majority of Diasporic Jews no longer could read the Hebrew language of their Scriptures. This language arrangement was especially within the Jewish people of Alexandria.

The Septuagint was born into such an environment. It was around the fourth century B. C. E when the conquests took place, and most scholars agree on the date of the specific Septuagint translation to correspond to a short period within the third century B. C. E. The specific date of its composition involves a great and mysterious legend, due predominantly to the pseudo-epigraphical Letter of Aristeas.

The dawning and circulation of the Septuagint led to the emergence of other versions of the Old Testament, both in Greek and other languages. Old Latin (Itala) version, to be distinguished from the Latin Vulgate (second century B.C.E. and later), a Coptic version (third century), an Ethiopic version, a Syro-Hexaplar version (first century), a Gothic version, an Armenian version, a Georgian version, a Slavonic version, and an Arabic version of the Old Testament, were the other ancient versions based on the LXX text. There are four critical names encountered during the discussion of the early revisions of the Septuagint text: Aquila, Symmachus, Theodotion, and most importantly, Origen. The first three, which were often referred to as "The Three Translators" or "the Later Versions," did not survive, with the exception of some fragmentary manuscripts. The experts are only aware of them as a result of references by early Christian writers.

The study of the Septuagint attracts an increasing attention from foreign scholars; however, it has not gained a priority among Turkish

scholars, yet. Scholars of this specific domain seem to ignore the fact that comprehending the Septuagint is essential for understanding the religious culture. Worse yet, many scholars are not aware of neither its existence nor its importance. The relationship of Septuagint studies to the religious scholar is of major consequence. Along with being the oldest complete version of the Old Testament, it also comprises the most significant “self-witness to Greek-speaking Judaism” valid to the world today.

The Septuagint serves as a source for scholars of the Diaspora and intertestamental history, and culture. There are countless effects of LXX on the establishment of theological terms and literary style for ancient Christianity. As asserted in this study, there are various studies indicating the existence of Septuagint terms and their usage within the thought and doctrine of the New Testament. While specialists might dispute the details of the Septuagint, it is an unarguable phenomenon that the Greek Old Testament must be studied as literature in its own way.